
XIV МЛАД НАУЧЕН ФОРУМ ЗА МУЗИКА И ТАНЦ

II панел:
ДОКТОРАНТИ

5

ПОЛИТЕМПО. ПРОПОРЦИИ. ИНТЕРРЕЛАЦИИ И ТРИЕДИНСТВО НА ТЕМПАТА

СТЕФАН ДРАГОСТИНОВ¹

POLYTEMPO. PROPORTIONS. INTERRELATIONS AND TRINITY OF TEMPOS

STEFAN DRAGOSTINOV²

Резюме: Настоящият доклад анализира темповите пропорции на три паралелно протичащи темпови линии (съответ-

---

¹ **Стефан Драгостинов**, почетен професор на Нов български университет. Свободен докторант в департамент „Музика“ на НБУ, с научен ръководител проф. д-р Георги Арнаудов (e-mail: sdragostin@yahoo.com)

² **Stefan Dragostinov**, Honorary Professor of New Bulgarian University. Ph.D. student at Department Music at the NBU with Research Supervisor Prof. Gheorghî Arnaoudov, Ph.D. (e-mail: sdragostin@yahoo.com)

но темпа, съгл. ММ – 72, 78, 84) в кантатата „Панаирът“ (La Foire) от Стефан Драгостинов. Световната премиера на творбата се е състояла на 09.09.1978 в Хилверсум, Холандия, в студио WARA, в рамките на международния конкурс по композиция „Gaudeamus“, в изпълнение на три женски камерни формации от Холандското Национално радио, с трима диригенти, под генералното ръководство на диригента проф. Ханс Мюлер. На конкурса „Гаудеамус“ през 1978 г., на Стефан Драгостинов е присъдена Първа награда за кантатата „Панаирът“.

Ключови думи: контролирана политемпия, политемпия, семафор, фотополиметроном.

Abstract: This work analyzes the tempo proportions of three simultaneously going tempo lines (tempos) – 72 MM, 78 MM, 84 MM – in the cantata „The Fair“ („La Foire“) by Stefan Dragostinov. The first performance of this work was on 9th September 1978 in Hilversum, Holland, in WARA studios, at the time of the The Gaudeamus International Composers Award; it was performed by three female chamber formations of the National Radio Holland, each with a different conductor and the whole work conducted by prof. Hans Muller. The cantata „The Fair“ by Stefan Dragostinov was awarded the first prize of the Gaudeamus International Prize for Composers in 1978.

Keywords: controlled polytempo, photopolymetronome, polytempo, semaphore.

*Този доклад е посветен на
професор д.н. Богдан Богданов
Авторът*

Представеният текст насочва внимание към широките музикални пространства на „контролираната политемпия“ (controlled polytempo). Описание е на научно-практическото ми вглеждане в

многообразните взаимоотношения и темпови пропорции на три паралелно протичащи звуково-музикални пласта в една хорова творба, т.е. на три паралелно протичащи темпови линии – подчертавам, в един и същ отрязък от време (съответно темпá, съгл. ММ – 72, 78, 84). Анализираното музикално произведение е моята кантата „*Политемпи 1 – La Foire*“ (*Панаирът*) за три женски хорови формации а саррелла, специално създадена през януари 1978 за участие в Международния конкурс по композиция „*Gaudeamus*“ в Холандия.

Като преамбюл ще си позволя няколко въвеждащи изречения относно стилистиката и характеристиката на творбата.

В онези отколешни младежки времена – 70-те години на миналия век – бях в немалка степен творчески повлиян от технологичните принципи на т.нар. „западен авангард“, паралелно с алеторните похвати на полската композиторска школа, но – дебело подчертавам – през годините, преосмислени и модулирани през призмата на естетико-технологичния свят на контролираната политемпия; ако ползвам сравнение – годините, прекарани през „мелничката“ на технологичния политемпно-механизъм.

От друга страна, през всичките онези далечни, „усмихнати“ младежки години, та и до днес, съм бил винаги подчертано привързан към българската фолклорна традиция – нека разширя понятието, „балканската фолк-традиция“ – естествено, не прекъсвайки нишката на използването ѝ, дори в „парчетата“ с т.нар. „авангарден привкус“: „*Promenos Concerto*“ за баскларинет и камерен оркестър, „*Апофтегми*“, „*Голяма романтична соната*“ за кларинет и мълчаливо пиано, в. т. ч. и политемпичните ми творби, сред които е и кантатата „*Политемпи 1*“.

Нещо повече – през онова „слънчево“ противоречиво време всячески се стараех да насоча в „общ улей“ водите на смутния „капиталистически авангард“ и „националната фолк-традиция“.

Паралелно с тези две основни шрихи, конкретно по отношение създаването на „*Политемпи 1*“, а по-късно и на последвалите „*Политемпи 2 (Нюансите на Тишината)*“ и „*Политемпи 3*“, имах и друга задача, свързана със словото – изграждането на „нови технологични звуково-словесни конструкции“ съобразно характеристи-

ките на контролираната политемпия.

По това време се взирах в древногръцката сцена, в японския „мълчалив театър“ и бард-изявата от Ренесанса, дирейки стари-нови пътища, с цел да преосмисля и вградя в партитурата „слово и звук“ на традиционните български пазарища, тлаки и седенки от онова време, предлагащи неподражаема по красота звукова картина, съобразно „новинките“, които предполага новата „вертикално-хоризонтална диаграма“ на контролираната политемпия.

Да упомена, че литературната основа на *Политемпни* е инспирирана от знаменития научен труд на музиколога-фолклорист Иван Качулев „Виковете на амбулантните продавачи и занаятчии в България“ от 40-те години на миналия век. Впечатляваща научна студия. Ползвах единични заемки от студията – причудливи пазарни провиквания, а литературно-текстовата основа в *Политемпни 1* е мое авторство.

В осмислянето и изграждането на цялостната драматургично-текстова конструкция на творбата следва да спомена приноса и творческото съмишлие на баща ми – Тодор Драгостинов. Той бе неуморен дългогодишен събирач на умотворения, анекдоти, пословици и масали; освен това – много добър познавач на старата турска реч и устойчиво „прихваналите се“ в българския език вехти турски думички – „османки“, както галовно ги наричаше той.

Световната премиера на *Политемпни 1* се състоя на 10.09.1978 в Хилверсум, в студио WARA, в рамките на международния конкурс по композиция „Gaudeamus“.

Творбата бе представена с помощта на апаратурата „Фотополиметром“, създадена от (доц. д-р) Илия Кожухаров, в изпълнение на три женски формации от Холандското радио (дир. Ханс Мюлер и двама асистент-диригенти). Това бе последна конкурсна вечер. Кантатата има страхотен успех! Журито, под председателството на бележития немски композитор Николаус Хубер, ми присъди Първа награда. „Подгласници“, съответно с Втора и Трета награда, бяха Емилио Мендоса, Венецуела, Мануел Хидалго, Испания; почетен диплом за Марк Моне от Франция.

След 8 години, на 03.01.1986, кантатата *Политемпни 1* бе представена и в България, заедно с кантатата *Политемпни 3* и други мои

творби, в НДК, в рамките на Новогодишния музикален фестивал, в авторския ми концерт, в изпълнение на Женския камерен хор при ВМПИ (днес АМТИИ) – Пловдив (дир. Крикор Четинян). Специален гост бе и феноменалният холандски баскларинетист Хари Спарнай, който представи написания от мен специално за него „Promenos Concerto“, в творческо сътрудничество със „Софийски солисти“, ансамбъл „Полиритмия“ и камерна брас формация (дир. Алексей Измирлиев).

Както споменах, *Политемпи 1* се изпълнява с помощта на „фотополиметроном“. В началото на 70-те години младият пловдивски композитор Илия Кожухаров, студент по композиция при проф. Марин Големинов в БДК (днес НМА „Проф. Панчо Владигеров“, София) развива оригиналната идея за създаване на уникален механизъм, синхронизиращ перманентно едновременно подаване на светлинни политемпови сигнали до няколко музикални изпълнители/диригенти. На сцената, в непозната досега „координирана политемпична гонка“, пред всеки един изпълнител (или група изпълнители), музициращи в едно и също темпо, е монтирано устройство, подаващо постоянно светлинни темпови сигнали – кратко присветване, зелено на цвят, фиксиращо мига в „протичащото време“ на всяка следваща „темпова единица“, в случая – четвъртина нота (или пауза).

Освен този зелен сигнал, подаващ перманентна темпова информация, съществува и втори, допълнителен „жълт светлинен сигнал“, т.нар. „семафор“, на който ще се спра специално.

Темповите взаимоотношения и темпови пропорции на няколко паралелно протичащи темпови линии (в случая – три темпа, съгл. ММ – 72, 78, 84) разтварят пред съвременния композитор „нова творческа страница“ с уникални технологични възможности за творчески търсения, подчертавам – непознати досега в съвременния музикален свят.

Ще проследя тези процеси на темпови взаимоотношения по партитурата на *Политемпи 1*, отбелязвайки всички интересни новости – както в структурно-технологичен аспект, така и в посока на емоционално-художествено въздействие.

Вж. пример № 1 (Семафор № 15 в партитурата).

The image shows a page of musical notation for 'Семафор № 15'. It consists of three systems of staves. The first system is marked with a circled '15' and 'M.M. = 72'. It features a complex rhythmic pattern with triplets and slurs, and is marked 'ff sempre'. The second system is marked 'M.M. = 78' and 'pp sempre', showing a change in tempo and dynamics. The third system is marked 'M.M. = 84' and 'ff sempre', with further rhythmic complexity. The notation includes various musical symbols such as slurs, triplets, and dynamic markings like 'legato' and 'ppp'.

Пример № 1. Семафор № 15 в партитурата

Видно от примера, трите темпа (М.М. – 72:78:84) са съответно в постоянно съотношение 12:13:14., респ. – $6\frac{1}{2}:7$.

Отбелязвам основни характеристики:

- В едно и също време, протичат паралелно три темпови пласта.
- Съгласно графичното решение на автора в изграждане (изписване) на партитурата един партитурен ред е равен на 10 секунди.
- Всеки времеви отрязък – 10", е визуално равностоеен на един ред от партитурата.

По-нататък в творбата ще следват няколко промени в това взаимоотношение, респ. време – графична визуализация. Темпата ще се ускорят и, съответно, изпълнението на „един ред от партитурата“ ще протече за реално време – под 10 секунди.

Важна бележка: съществува и друга графична възможност: партитурата да се реализира във форма на постепенно разгъващо се руло, по посока на „течащото време“ в творбата.

Темата за „графично изобразяване на политемпични структури“ в контролираната политемпия предлага широко поле за наблюдения и следва да бъде обект на отделно изследване.

И така: всеки темпови пласт носи своята индивидуална вертикална характеристика.

Както следва:

– Темпо М.М. 72 е най-бавното (паралелно протичащо) темпо от трите наблюдавани темпа. В течащото „музикално време“ от 10” (визуално равностойно на един ред от партитурата) то отмерва 12 равнопоставени темпови импулса, като всеки един от тях, съгл. партитурата, е равен точно на „една четвъртинка“ нота-време (или пауза-време).

– Темпо М.М. 78 – „средното“ по скорост темпо, за същото време 10” (също така визуално равностойно на един партитурен ред) отмерва 13 равнопоставени темпови импулса; всеки един равен на „една четвъртинка“ нота-време (пауза-време).

– Темпо М.М. 84 – „най-бързото“ измежду трите темпа, за 10” (визуално равностойно на един ред от партитурата) отмерва 14 равнопоставени темпови импулса, всеки един равен на „една четвъртинка“ нота-време (пауза-време).

(Темата „Визуализация на политемпично време“ следва да бъде обект на отделно наблюдение и изследване; по мое мнение това е най-съществената практическа страна в методологията на композирането с използване на съвременна политемпична техника.)

Сега ще представя **пример № 2 (Семафор № 17 в партитурата)**.

От изключителна важност е „осмислянето на вертикалните процеси“ в предложените тук темпови пропорции и взаимоотношения в разглежданото произведение.

Какво особено интересно следва да се отбележи?

Образно казано, „първата стъпка“, първата четвъртинка и в трите едновременно протичащи темпа, визуално върху партитурата графично оформя „общ вертикал“; изпятото в този „миг от време“ и в трите хорови ансамбъла, пеещи в три разнотемпични звукови пласта, представлява „единен звуков вертикал“.

Пример № 2. Семафор № 17 в партитурата

Като допълнително пояснение към този конкретен момент: да си представим, че авторът е решил именно в този миг и трите хорови ансамбъла да произведат „еднократно пляскане с ръце“ – те музицират в три различни темпа, но точно в този миг звукът ще бъде „монолитен“, както би се случило в „монотемпична“ творба.

Всяка т.нар. обща „първа стъпка“ представлява „общ звуков вертикал в политемпичното пространство“ – „начален общ вертикал“, който е маркиран графично в партитурата с характерен знак-символ „семафор“.

Този графичен знак „семафор“ създадох през 1977 година и за първи път го използвах в партитурата на кантатата „Политемпни 1“.

И така: в този миг на „вертикално единство“ на трите темпа, в началото на всеки нов ред от партитурата присветва жълт светлинен сигнал „семафор“, по един път на всеки 10 секунди.

Следва да се уточни изрично: тази констатация – „един път на десет секунди“ – е валидна само в настоящия случай на сега наблюда-

даваните три темпа (М.М. 72:78:84.)

Ако темпата са други (подчертавам, при съхранени вътрешно-темпови взаимоотношения) – да вземем най-простия пример (извън партитурата на *Политемпи 1*) с темпа 144:156:168, т.е. два пъти по-бързи – то тогава т.нар. „вертикално единство“, маркирано от жълтия сигнал „семафор“, ще се случва съответно на всеки 5 секунди.

Ето друг пример: със значително по-бавни темпа (отново извън партитурата на *Политемпи 1*) – темпа М.М. 48:52:56 със съхранени вътрешно-темпови взаимоотношения, респ. $6:6\frac{1}{2}:7$. В този случай „вертикалното единство“, маркирано със „семафор“, ще се случва на всеки 15 секунди! Съответно един партитурен ред графично ще изобразява 15 секунди музика.

В обобщение: тук възникват много въпроси, на които бъдещето и устременото технологично развитие ще дадат отговор. Темата, свързана с визуално-графичното и звуково „пространство между два семафора“, е необятна територия, провокираща както чисто изследователското наблюдение, така и експериментално-творческите взирания.

Да продължим по „траекторията“ – „семафор/вертикал“. По същество, т.нар. „начален общ вертикал“ представлява „монотемпичен миг в политемпичното пространство“.

Да проследим **пример № 3 (Семафор № 40 в партитурата)**.

В мига на т.нар. „първа стъпка“ („визуално-времево“ равна на една четвъртинка) и в трите хора има кратко фалцетно провикване „Я-а!“ (придружено с пляскане на длани), „потъващо“, образно казано, в последвала „аморфна политемпична структура“.

Да подчертая, от позицията на вече натрупан богат творчески опит: предоставената възможност за „вертикална опора“ в „политемпичното надпрепускане“ е съществен технологичен момент, предразполагащ композитора към творческо виждане в нови звукови пространства.

След констатацията за начален „общ вертикал“ в наблюдаваната политемпична структура, възниква резонно въпросът: съществуват ли други подобни „общии вертикали“ във всеки един отрязък между два семафора?

Пример № 3. Семафор № 40 в партитурата

Наблюдаваме отново **пример № 2 (Семафор № 17)**. Констатираме друг общ вертикал: „по средата“ на наблюдавания от нас отрязък от партитурния ред – първият и вторият хор произнасят сричката „Де“, третият хор – съответно „Ра“ – с последвало възходящо и низходящо бързо *parlando-glissando*. Тази обща и за трите темпа „отвесна опора“ я назовавам „единен централен вертикал“, намиращ се точно в средата на наблюдавания музикален отрязък, равняващ се на един ред от партитурата.

Отбелязвам два ключово важни момента относно констатирания „централен вертикал“:

Първо: при 1-ви и 3-ти хор, с темпови взаимоотношения съответно 12:14 (най-бавното и най-бързото темпо), съвпадението при „централния вертикал“ е на нотна стойност „четвъртина“.

И второ: при 2-ри хор (с т.нар. „средно темпо“), който е в темпови взаимоотношения с 1-ви и 3-ти хор, съответно 13:12 и 13:14, т. н. „централен вертикал“ се явява на нотна стойност „осминка“.

С констатираните дотук два общи вертикала – „начален“ и „централен“, съвсем не се изчерпва възможността за наличието и на други общи вертикали в движещата се в музикалното време напред политемпична структура.

Темата „общи вертикали в пространството на контролираната политемпия“ подлежи на отделно научно вглеждане. Тя е особено интересна и предлага истинско многообразие от съвпадащи „вертикални находки“.

Тези т.нар. „отвесни опори“ между различните, едновременно протичащи темпа разтварят пред съвременния композитор нови творчески изкушителни хоризонти, като например усещането „да стъпиш на твърда земя“, образно казано, след като си поплувал, макар и „контролирано“, в политемпична „тиха вода“.

И така, в заключение:

Откак Господ Бог е създал Света, всичко кръжи и се върти.

Политемпия.

Планетите хвъркат около Слънцето; всяка по своята орбитална пътечка. В това число – и нашата Земя Божия; а край нея припка стремглаво Луна-Месечинка.

Що е туй? – Не, просто, политемпия.

Определено, контролирана политемпия.

Да се опитаме да го докажем.

Преди двайсет години, на 11 август 1999 година в Североизточна България се случи „пълно слънчево затъмнение“.

Аз бях на Камен бряг.

Точно в 13:32 небесното Светило „изчезна“.

Луната бе застанала между Земята и Слънцето.

Сиреч, в тяхното политемпично надпрепускане, точно в този момент, трите небесни тела се намираха на една линия. Хоризонтална ли е, вертикална ли е...? – туй зависи единствено от гледната точка.

А инак, това си е – парекселанс – единен вертикал в политемпичното пространство!

...който, както стана по-горе дума, съответно е маркиран графично в Партигурата Божия с характерен знак-символ, назован

„Семафор“.

Впрочем, взирането на човека чрез изкуството в политемпичните процеси съществува още от Време Онó.

Какво пък ... – да вървим Нататък! Взрени в Бъдещето!

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ (REFERENCES):

- БУЛЕВА, Марияна, 2014. Музикалното пространство и време като идея за музикална тектоника. *Научни трудове на русенския университет*, том 53, серия 6-3, с. 157-161. ISSN 1311-3321. [BULEVA, Mariyana, 2014. Muzikalnoto prostranstvo i vreme kato ideya za muzikalna tektonika. *Nauchni trudove na rusenskiya universitet*, tom 53, seriya 6-3, s. 158-161. ISSN 1311-3321.]
- ДРАГОСТИНОВ, Стефан, 2010. *Политемпни 1 – La Foire (Панаирът)*. София: Dragostin Music International. [DRAGOSTINOV, Stefan, 2010. *Politempi 1 – La Foire (Panairat)*. Sofia: Dragostin Music International, 2010.]
- ЕОРГИЕВА, Валентина, 2014. *Непознатият Драгостинов*. Добрич: Мартине. [GEORGIEVA, Valentina, 2014. *Nepoznatiyat Dragostinov*. Dobrich: Martine.]
- КОЖУХАРОВ, Илия, 2001. *Математически основи на обща теория на музиката*. Пловдив: Академично издателство „Нова Магнаура“. ISBN 954-90813-1-1. [KOZHUHAROV, Iliya, 2001. *Matematcheski osnovi na obshta teoriya na muzikata*. Plovdiv: Akademichno izdatelstvo „Nova Magnaura“. ISBN 954-90813-1-1]
- ПЕТРОВА, Ангелина, 2008. Музикалното време и неговата многоезикова същност. Поетически прочит на политемпията при Стефан Драгостинов. *Българско музикознание*. (2), с. 30-53. ISSN 0204-823X. [PETROVA, Angelina, 2008. Muzikalnoto vreme i negovata mnogoezikova sushnost. Poeticheski pročit na politempiyata pri Stefan Dragostinov. *Bulgarsko muzikoznanie*. (2), s. 30-53. ISSN 0204-823X.]
- ПЕТРОВА, Ангелина, 2018. Композиторът, който вае музиката. Проф. Стефан Драгостинов на 70 години. *Култура* [онлайн]. год. 15 (2939). [20.04.2018]. ISSN 0861-1408 [прегледан 25.05.2019]. Достъпен на: <http://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/27285> [PETROVA, Angelina, 2018. Kompozitorat, koyto vae muzikata. Prof. Stefan Dragostinov na 70 godini. *Kultura* [online]. god. 15 (2939). [20.04.2018]. ISSN 0861-1408 [pregledan 25.05.2019]. Available on: <http://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/27285>]